

УДК 340.143, 159.9

А- 43

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою ВНПЗ «Дніпровського гуманітарного університету» від 08.02.2024 р. (протокол № 5)

А-43 Актуальні проблеми юриспруденції та психології: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 15 грудня 2023 р.). Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. 218 с.

Збірник конференції містить матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми юриспруденції та психології» (15.12.2023), у роботі якої взяли участь здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти закладів вищої освіти України.

Матеріали науково-практичної конференції надруковані в авторській редакції.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

докт. юрид. наук, проф. **Олег КИРИЧЕНКО** (*голова*); канд. юрид. наук, доц. **Тетяна ЛЕЖНЄВА** (*заст. голови*); **Андрій МІРОШНИК** (*секретар*); канд. юрид. наук **Сергій ДУБОВ**, докт. юрид. наук, проф. **Вадим НЕГОДЧЕНКО**, докт. юрид. наук, доц. **Сергій ПЕНЬКОВ**, канд. псих. наук, доц. **Людмила ПРІСНЯКОВА**, докт. псих. наук, доц. **Олександр САМОЙЛОВ**

© ВНПЗ ДГУ, 2023

© Автори, 2023

Олефір Анна Олексіївна

здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Черноп'ятов Станіслав Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету

ОБМЕЖЕННЯ ВИБОРІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ПИТАННЯ ПОЗИТИВНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

Позитивне право України встановлює обмеження (заборону) всіх видів виборів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування: виборів Президента України; виборів народних депутатів України; місцевих виборів.

Метою дослідження є аналіз відповідних позитивно-правових положень. Зазначене питання актуалізується у зв'язку із тим, що наразі, у зв'язку із введенням воєнного стану відповідні норми отримують дійсну реалізацію; а крім того у зв'язку із наближенням закінчення регулярних строків відповідних органів та посадових осіб відповідні обмеження (заборони) стають предметом як фахового, так і популярного обговорення. Разом з тим, це дослідження не пов'язане із формулюванням висновків або випаденням думок щодо доцільності, можливості та інших модальностей проведення виборів у конкретних поточних умовах воєнного стану та обмежується суто догматичним аналізом позитивно-правового регулювання.

1. Позитивно-правове встановлення обмеження (заборони) виборів є неоднорідним з точки зору джерел права та юридичної техніки.

Так, стосовно виборів народних депутатів наявне конституційне регулювання. Відповідно до ч. 4 ст. 83 Конституції України [1], у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України під час дії воєнного чи надзвичайного стану її повноваження продовжуються до дня першого засідання першої сесії Верховної Ради України, обраної після скасування воєнного чи надзвичайного стану.

Через конституційний рівень обмеження останнє є найбільш «міцним» та не може бути подолане правовим шляхом в межах наявного конституційного ладу. Адже Конституція України має найвищу юридичну силу (ч. 2 ст. 8 Конституції України); Конституція України не може бути

змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану (ч. 2 ст. 157 (Розділ XIII) там само).

Звертає на себе увагу юридико-технічне оформлення обмеження: воно реалізовано не через власне заборону виборів, а через продовження повноважень Верховної Ради України на період, закінчення якого припадає на період після скасування воєнного чи надзвичайного стану. Таке юридико-технічне рішення усуває саму можливість виникнення підстави проведення виборів.

Що ж до виборів Президента України та місцевих виборів, відповідні конституційні норми відсутні. Натомість Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [2] (далі – Закон № 389-VIII) передбачається, що «в умовах воєнного стану» «забороняється» проведення: виборів Президента України; виборів до Верховної Ради України; виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим; виборів до органів місцевого самоврядування.

Отже, Закон № 389-VIII: 1) використовує іншу юридичну техніку – пряму заборону; 2) із застосуванням такої техніки повторно встановлює обмеження (заборону) виборів народних депутатів.

2. Така неоднорідність джерел права та юридичної техніки породжує цілу низку слабких сторін позитивно-правової заборони виборів в умовах воєнного стану.

2.1. Заборона щодо виборів Президента України та місцевих виборів не має артикульованого конституційного регулювання і запроваджена лише на рівні закону. Це створює підґрунтя для сумнівів щодо відповідності заборон, додатково встановлених Законом № 389-VIII. Адже, якщо законодавець вирішив на конституційному рівні встановити обмеження для виборів народних депутатів під час воєнного стану, не згадавши при цьому інші вибори, логічно припустити, що і інші аналогічні обмеження щодо інших видів виборів мають встановлюватися саме Конституцією. Як контраргумент та на користь конституційності «додаткових» заборон Закону № 389-VIII можна зазначити, що ч. 2 ст. 64 Конституції України допускає встановлення в умовах воєнного стану обмежень прав і свобод, передбачених ст. 38 Конституції України, яка якраз передбачає базові виборчі права: «громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, [...] вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування»; а п. 19 ч. 1 ст. 92 Конституції України встановлює, що «виключно законами України визначаються [...] правовий режим воєнного стану [...]. Тобто, можна аргументувати, що ч. 2 ст. 64 та п. 19 ч. 1 ст. 92 Конституції України допускають закон України, який визначає правовий режим воєнного стану, як належне джерело для встановлення додаткових (до власне конституційних) обмежень (заборон) виборів в умовах воєнного стану; а «додаткові» заборони Закону № 389-VIII відповідно до цих конституційних норм.

2.2. Юридико-технічне рішення, імplementоване у ч. 4 ст. 83 Конституції України, яке полягає у продовженні строку повноважень Верховної Ради, не встановлює заборони чи обмеження виборів народних депутатів, які відбуваються не у зв'язку із закінченням повноважень Верховної Ради (а саме, наразі це проміжні вибори народних депутатів, які відбуваються у зв'язку із достроковим припиненням повноважень народного депутата, обраного в одномандатному виборчому окрузі). Тому для таких різновидів виборів єдиним джерелом заборони лишаються норми Закону № 389-VIII.

2.3. Різне юридико-технічне оформлення посилення на воєнний стан («під час воєнного стану» у Конституції та «в умовах воєнного стану» у Законі № 389-VIII) як на гіпотезу відповідних норм залишають простір та основу для неоднакових тлумачень щодо того, чи тотожне формулювання «під час воєнного стану» та «в умовах воєнного стану», а також того, що конкретно розуміється під «в умовах воєнного стану».

Вважаємо формулювання Конституції більш доречним, оскільки з нього достатньо випливає, що гіпотеза норми охоплює період з моменту введення воєнного стану до моменту його припинення/скасування. Формулювання ж Закону № 389-VIII може бути витлумачене так, що для гіпотези норми має значення не стільки сам воєнний стан, скільки умови воєнного стану, тобто те, наскільки умови воєнного стану мають значення для проведення виборів; не виключене і тлумачення про те, що «умови воєнного стану» – це ті фактичні обставини, які визнаються законом підставами для введення воєнного стану, безвідносно до формального введення воєнного стану.

2.4. Також юридико-технічне оформлення відповідних норм як в Конституції та в Законі № 389-VIII не враховують того, що воєнний стан може бути введений на всій території України або в окремих її місцевостях, що так само створює підґрунтя для можливих тлумачень.

3. Висновок. Таким чином, позитивно-правове встановлення обмеження (заборони) виборів під час воєнного стану є неоднорідним з точки зору джерел права та юридичної техніки, що зумовлює слабкі сторони та недоліки правового регулювання, які можуть бути усунені, зокрема, внесенням відповідних змін до Конституції України та Закону № 389-VIII, а до припинення/скасування воєнного стану – частково шляхом внесенням відповідних змін лише до Закону № 389-VIII.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 10.12.2023).

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення 10.12.2023).